

ПЕРСПЕКТИВИ ПОШИРЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ЩОДО СПРАВ ПРО ЕКОЦИД

Шуміло О.М.

кандидат юридичних наук, доцент

Міжнародний кримінальний суд (МКС) – перший постійно діючий правовий інститут, заснований на основі Римського Статуту⁵. Згідно зі Статутом юрисдикція МКС поширюється на такі злочини: п. а) ч. 1 ст. 5 геноциду; п. б) ч. 1 ст. 5 проти людяності; п.

¹ Цивільний процес : навч. посіб. / за ред. В. А. Кройтора. Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 278 с.

² Юдельсон К. С. Судебные доказательства и практика их использования в советском гражданском процессе. М.: Госюриздат, 1956. 249 с.

³ Новікова Н.А. Показання свідків у цивільному процесі: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2018. 245 с.

⁴ Кройтор В. А. Гражданский процесс : учеб. пособие для подгот. к зачету и экзамену. 3-е изд., перераб. и доп. Харьков : Эспада, 2006. 238 с.

⁵ Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. у редакції від 16.01.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_588 (дата звернення: 28.09.2021).

с) ч. 1 ст. 5 військові злочини; п. d) ч. 1 ст. 5 агресії. Вони вважаються найсерйознішими злочинами, що викликають захопленість всього міжнародного співтовариства.

Президент Франції Еммануель Макрон спеціально пообіцяв від імені Франції відстоювати закріплення злочину «екоцид» у міжнародному праві. Спонукала його до цього екологічна катастрофа, що сталася у 2019 році у сезон лісових пожег у тропічних лісах Амазонії, які виникають у Бразилії, Болівії, Парагваї та Перу¹. Однак слід зауважити, що Франція та Бельгія, на відміну від України (ст. 441 КК України)², поки що не мають у своїх кримінальних законах складу про екоцид.

Ставлення до екоциду як планетарного закону почалося з того, що була прийнята Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище³, яка забороняє учасникам військове або будь-яке інше вороже використання засобів впливу на довкілля шляхом навмисного управління природними процесами для зміни динаміки, складу і структури Землі, включаючи її біоту, літосферу, гідросферу, атмосферу або космічний простір. Конвенція забороняє погоду війну, тобто використання методів зміни погоди з метою заподіяння шкоди або руйнування. Конвенція про охорону біологічного різноманіття також забороняє деякі форми зміни погоди, або геоінженерію (кліматичну інженерію)⁴.

Проблема з наявним визначенням екоциду у Римському Статуті полягає в тому, що воно пов'язує цей злочин виключно з веденням бойових дій. На сьогодишньому етапі його слід пов'язати з діяльністю держави, яка сама по собі не спрямована на досягнення військової переваги. Тому наступним кроком стала розробка норми про міжнародну кримінальну відповідальність за екологічні збитки незалежно від факту ведення бойових дій.

Саме на цьому тлі наприкінці 2020 року Фонд «Стоп екоциду» скликав незалежних експертів до Панелі правового визначення екоциду. До її складу входять дванадцять адвокатів з усього світу. Було досягнуто збалансованості досвідів і знань кримінального, екологічного та кліматичного законодавства. Результатом шестимісячної праці стала підготовка сучасного практичного та ефективного визначення злочину «екоцид»⁵. Експерти сподіваються, що запропоноване визначення може послужити основою для розгляду поправки та доповнення п. е) ч. 1 ст. 5 до Римського Статуту МКС. Дуже екоцид має міжнародне значення та актуальність, і настав час продовжити захист довкілля від значної шкоди, яка вже визнана предметом міжнародного занепокоєння.

На думку зазначених вище експертів, під екоцидом слід розуміти незаконні або необґрунтовані дії, вчинені з усвідомленням того, що є істотно ймовірність завдати такими діями серйозної і масштабної або тривалої шкоди навколишньому середовищу.

Було дано роз'яснення щодо вживання термінів при утворенні цього складу, які означають: «необґрунтовані» – безрозсудне ігнорування пошкоджень, які були б явно надмірними по відношенню до очікуваних соціальних та економічних вигод; «важкі» –

¹ Incorporating ecocide into French law 15th July 2020 Ecologist informed by nature [Electronic resource]. Access mode <https://theecologist.org/2020/jul/15/incorporating-ecocide-french-law> (last accessed: 21.09.2021). Heading from the screen.

² Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. за № 2341-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21 (08.06.2001). Ст. 920.

³ Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 05.10.1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text (дата звернення: 28.09.2021).

⁴ Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 р. *Офіційний вісник України*. 2007. № 22 (06.04.2007). Ст. 932.

⁵ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide COMMENTARY AND CORE TEXT June 2021 [Electronic resource]. Access mode <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef16d/t/60d1e6e604fae2201d03407f/1624368879048/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+rev+6.pdf> (last accessed: 21.09.2021). Heading from the screen.

пошкодження, яке включає дуже серйозні несприятливі зміни, порушення або шкоду на будь-який елемент навколишнього середовища, включаючи серйозні наслідки для життя людини або природі, культурні чи економічні ресурси; «широко розповсюджені» – пошкодження, що виходять за межі обмеженої географічної території, межі державних кордонів, або зазнає впливу ціла екосистема чи вид або велика кількість людей; «тривала шкода/довгострокова» – пошкодження, яке є незворотним або яке неможливо усунути природним відновленням протягом розумного періоду часу; «навколишнє середовище» – Земля, її біосфера, криосфера, літосфера, гідросфера та атмосфера, а також космічний простір¹.

Безумовно, у вченої спільноти залишилося декілька питань щодо цього визначення і автори надали розгорнуті відповіді, чому саме вони дійшли до такої думки. Насамперед у дефініції не вказані конкретні злочинні дії. На що слід зауважити, якщо одні дії перераховані як заборонені, то інші можуть вважатися дозволеними, тому було визнано, що найкраще ґрунтувати визначення на потенційних наслідках – певному рівні серйозної шкоди. Таким чином, визначення залишається актуальним у міру зміни практики, що робить його перспективним.

Також виникає питання, чому немає точних порогових значень для «широко розповсюдженого» або «довгострокового»? Мабуть, тому, що будь-які точні цифри вважалися довільними і могли не відповідати конкретним обставинам. Залишаючи визначення «широко розповсюдженого» і «довгострокового» відкритими для певного тлумачення, судді встановлюють відповідні порогові значення залежно від конкретного випадку².

Щодо національної практики, упродовж останніх п'яти років правоохоронні органи відкрили декілька карних проваджень за ст. 441 КК України. Слід зауважити, що найбільш резонансним є справа за статтею екоцид, яку було порушено у Кривому Розі співробітниками СБУ³. Посадовці одного з публічних акціонерних товариств, діючи протиправно, порушували норми екологічної безпеки на виробництві, систематично не допускали на територію об'єкта працівників Держекоінспекції, які мали здійснювати вимірювання токсичних викидів у повітря. Така протиправна діяльність посадовців підприємства може загрожувати екологічній ситуації в місті та безпеці його мешканців. У зв'язку з цим слідчі СБУ зареєстрували кримінальне провадження за ст. 441 КК України (Екоцид)⁴.

Екоцид має бути віднесений до найтяжчих міжнародних злочинів, вчинення якого є підставою для міжнародно-правової відповідальності держав та кримінальної відповідальності індивідів. Розпочато шлях внесення екоциду до Римського Статуту, адже це ефективний механізм притягнення до відповідальності МКС не тільки під час

¹ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide COMMENTARY AND CORE TEXT June 2021 [Electronic resource]. Access mode <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d1e6e604fae2201d03407f/1624368879048/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+rev+6.pdf> (last accessed: 21.09.2021). Heading from the screen.

² Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide COMMENTARY AND CORE TEXT June 2021 [Electronic resource]. Access mode <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d1e6e604fae2201d03407f/1624368879048/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+rev+6.pdf> (last accessed: 21.09.2021). Heading from the screen.

³ Про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань: Ухвала Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу за № 216/4568/19 від 30.07.2019 р. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/83372388?q=%22%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B4%22&links_пра=Т012341%202357 (дата звернення: 28.09.2021). Назва з екрана.

⁴ Сторінка СБУ у Фейсбукі від 17.07.2019 р. URL: <https://www.facebook.com/SecurSerUkraine/photos/a.1539443172952349/2433032716926719/?type=3&theater> (дата звернення: 28.09.2021).

військових дій, але і у мирний час. Для боротьби та попередження такого злочину необхідна співпраця всіх держав світу.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

CHERNIVTSI
LAW SCHOOL

НИУ ім. Я. Мудрого
КАФЕДРА
КОНСТИТУЦІЙНОГО
ПРАВА УКРАЇНИ

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Матеріали V Міжнародної науково-практичної
конференція

Чернівці
29 жовтня 2021 року

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедрою процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (голова);

Вдовічен Віталій Анатолійович, доктор юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Слінько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Вільчик Тетяна Борисівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедрою адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Москвич Лідія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедрою судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Хотинська-Нор Оксана Зіновіївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри нотаріального, виконавчого процесу та адвокатури, прокуратури, судоустрою Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Паскар Ауріка Лазорівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Каланча Інга Георгіївна, кандидат юридичних наук, прокурор Чернівецької обласної прокуратури, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бзова Лаура Георгіївна, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (29 жовтня 2021р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2021. - 445 с.

До збірника увійшли матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 29 жовтня 2021 р.)

Редколегія не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалів, що були подані у рукописах.